

Mocsár Gábor

Valami új kezdődött...

Fontos dolog mindennap történni velünk és körülöttünk, legfőképpen nem fogjuk fel a történetek jelentőségét, s csak később eszmélünk: igen, életünk fordulata tulajdonképpen akkor történt, azon a napon. Nos, amire én emlékezni és emlékeztetni akarok, majdnem pontosan tíz évvel ezelőtt történt, de akár mindennap jubilálhatunk, mert most tíz éve mindennap történt velünk és körülöttünk valami nagyon fontos és nevezetes dolog. Akkor is, ha nem figyeltünk fel rá.

A nap, amelyen ezek a nevezetes dolgok elkezdődtek: 1965. július 7. Elkezdődtek — mondom — és a kezdés dátuma és színhelye megérdemelné, hogy valami emlékjellel megjelöljük. Ez a hely Tápé szelében volna, azon a ponton, ahol azon a napon vízért mélyített fúrólukból, váratlanul és városszerte izgalmat keltve, feltört a kőolaj. Helyesbítenem kell: nem volt ebben annyi váratlanság, hiszen a szénhidrogén-kutatás tervszerű menetrendje szerint Üllés irányából idefele tartva, a szomszédban, Algyő határában már dohogott-kutatott egy fúróberendezés, nem sok idő múlva ott is jelentkezett a jól megsejtett szénhidrogén — kőolaj és földgáz — huszonnégy rétegben egymás alatt. Ennek most tíz esztendeje. Méltó róla megemlékezni.

Annyi mindent fel lehetne sorolni: az azóta megvalósult, acélba, betonba, alumíniumba öntött óriási létesítményeket, a kitermelt kőolaj tonnái — milliókban —, a földgáz köbmétereit — milliárdokban —, a beruházott értékeket — milliárd forintokban —, én inkább érzéseket tolmácsolok, változásokat, jelzőket az emberi-társadalmi viszonyokban és a város, Szeged, meg környéke életében. Kezdődjék az a kérdés: gondoltuk-e, hol tart majd tíz év múlva az olaj útja és története Szegeden és a szomszédos olajmezőkön? Sok mindent gondoltunk, sok mindent tervezgettünk, vegyipari kombináció, a szénhidrogénre települő üzemek, gyárak város körüli gyűrűjéről álmodoztunk, hogy itt mik fognak történni! Aztán jöttek a vezetékipítók, földbe eresztették a csöveket és elvitték innen máshová a kitermelt olajat és földgázt. A város emiatt — valljuk csak be — sértegett dühözött. Hát mi semmit sem kapunk?

Mit látott, hallott, akkoriban az olajról a szegedi „utca embere”? Azt, hogy azok a borzasztóan nehéz gépek feltörtek az utca közele; hogy mindenféle gyanús eredetű jövevények, állítólag olajmunkások lepik el Tápé, Algyő, sőt Szeged elfoglalható szálláshelyeit, elvadítják szórakozóhelyeit, voltak, akik a dunapentelei komló nagy építkezésekkel együtt járó erkölcsi hanyatlást, vandál állapotokat emlegették — ezt kapja Szeged? Arról nem is beszélve, hogy ha ezek az olajosok a környéket aláfúrják, vagy besüpped a föld, vagy pedig felrobban az egész mindenség. Ne tagadjuk, gomolyogtak efféle hangulatok, érzések akkoriban Szegeden. Nem hiszem, hogy ünnepontás, ha fel-emlegetjük őket.

Hát még, amikor 1963. december 19-én délelőtt megjelent a láthatáron az a sűrű, fekete füstfelleg, vadvörös lángoszlopok birkóztak, dühöngtek, dühörögtek benne: kigyulladt a 168-as! Bizony hozott az olaj elég izgalmat, várakozást is, csalódást is, beteljesülést is és még sok egyebet környezetünkbe, a város életébe. Persze hogy nemcsak lángok kavargtak a 168-as fölött, hanem az emberi világ is felbolydult, felkavarodott a kutak körül, a barakkokban. Persze, hogy jöttek nemcsak az idehelyezett régi olajbányászok, szakemberek, hanem az olaj hírére jöttek a zserencsekeresők, az igéret földjére áhítozók is. Ez utóbbiak legnagyobb része rövidesen el is ment. A fluktuáció külön-

nösképpen 1968-ban már-már el-kepesztő méreteket öltött, az akkori hatszáz munkahelyre abban az évben 1112 új embert vettek fel, mert a jövevények hatvan-hetven, sőt egyes munkahelyeken még ennél is több százaléka rövidesen tovább vándorolt, nem ízlést az olajos élet.

Az algyői mező természetesen beleszólt a távoli vidékek életébe is, nemcsak úgy, hogy gyárak, háztartások innen kapták a fűtőanyagot, az energiát, hanem úgy is, hogy a tápi olajfeltörés távoli emberek sorsát is megfordította. Gondolok például az olaj miatt szükségtelemmé vált, s bezárt nógrádi szénbányák embeire, akik kényszerűségből feljöttek a föld alól, átváltak az olajbányászathoz; voltak, akik sorscsapásnak tartották ezt a sorsváltást. Sok, nagyon sokféle emberi dolog történt az olaj körül ezekben az években: tragédiák is, halálos égések is, de beérkezések, szerencsés sorsfordulatok, megvalóult remények is kísérték az olaj útját. Annyi mindent kellene elmondani, de nem győzöm, csak még annyit: még azoknak az életébe is beleszólt, akik közvetlenül részt sem vettek a feltárában, a termelésben. Sokunknak kellett — funkcionáriusoknak, hivatalnokoknak stb. — megtanulni „olajosul”, új fogalmakkal kellett megismerkedni, szavakat használni, melyeknek „olajos” értelmét azóta tanultuk meg. Egy szegedi vezető banktisztviselő mesélte: a korábbi években olvasatlanul tették félre a központi utasításokat, melyek a bányászattal kapcsolatos ügyintézés mikéntjéről szóltak. Erre Szegeden nincs szükség. Aztán szépen előkeresgették ezeket a papírokat, mert az olajjal bejött Szegedre a bányászat, mint új iparág. És amikor ez a tisztviselő kint járt az olajmezőn és mutogatták neki a görényindító meg a görényfogódó állomást, egy kukkot sem értett az egészből, de szégyellte megkérdezni, minek a görény, ez a közismerten bűzös és vérengző tyúktolvaj az olajbányászathoz? És amikor júniusban egy iratban azt olvasta, hogy ennyi meg ennyi karácsonyfa vásárlására ennyi meg ennyi pénz kell, csak hűmmögött: minek ezeknek nyáron karácsonyfa? Ma már tudja, mi a görény és mi a karácsonyfa.

Tíz év eltelt, hol is tartunk tulajdonképpen? Hatalmas tablót, körképet kellene felrajzolni, nincs rá hely. Szorítkozzunk továbbra is emberi-társadalmi összefüggésekre, itten is csak néhány emlékeztetőre gondolhatunk. Például arra, hogy a kezdeti évek hallatlan nyüzsgése, kavargása, fluktuációja hogyan csillapult odaig, hogy most már, például az algyői termelőüzemnél a korábbi hatvan-hetven százalékról hat hét százalékra csökkent a „forgalom”. Teljesen normális szintre. Tessék csak megfigyelni: annyi, de annyi munkahelyet ki-

náló újsághirdetés között alig-alig bukkan fel olajos hirdetés, legfőképpen fűtőmunkásokat keresnek, de nem elsősorban a Szeged környéki, hanem távoli, például békési meg bihari munkahelyekre. Az Algyőn székelő termelőüzem azonban már nem hirdeti. Azt hiszem, az emberi, munkahelyi stabilizációról, konszolidációról az efféle apró jelek is sokat mondanak ott, ahol pár évvel ezelőtt még dobogó, hangosbeszélővel csalogatták az embereket a falvakban a munkaértoborzók az olajhoz.

No, van itt egy nagyon fontos okmagyarázat: az a bizonyos ezer lakás, melyeket az olajipar épített, illetve juttat a dolgozóinak, elsősorban Szegeden — 850-et már át is adtak. Ez valóban igen fontos megkötő tényező, de az én szememben ennél is több: tartalmas és igen-igen emberi jelképe annak, hogy az olajbányászat beépült Szegedbe, és nem is akármilyen mértékben. A múltkor Tarjánban járva felfigyeltem egy utcanevűre: Olajos utca. Ez is sokat kifejez. De az is, hogy Szeged környéki falvak lakosai, parasztjai másodfokban választottak parlamenti képviselőjükké egy „olajos” jelöltet, vagy az, hogy a város egyik reprezentatív presszóját az Egő aranyról nevezték el, amiért én személy szerint dohogok egy kissé, mert az olajosokról írott könyvemnek még a címe is az én szerzői tulajdonom — ezt írja elő a jog —, legalább szólhattak volna, ha fel akarják használni, de ez az én magányom. Az viszont már köztudott, hogy a város társadalmi, politikai életébe, ha nem efféle külsődleges formában, hanem a legtermészetesebb, legközvetlenebb módon igenis beleszerveződött az olajbányászat, úgy is, mint százak-ezrek munkahelye, kenyérkereseti forrása, úgy is, mint társadalmi hatóerő, mondhatnám azt is, hogy a város legutóbbi években tapasztalható dinamikus fejlődésében új hajtóerőként hat az olajipar. A lakásépítkezéseken túl a szociális és egészségügyi intézmények támogatásában, sőt a város reprezentatív sportegyesületének, ebben a nem is mindig reprezentatív módon szereplő labdarúgócsapatának fenntartásában, meg ezernyi más dologban is ott van ez az új hajtóerő, legtöbbszor úgy, hogy most már észre sem vesszük.

Például: egy teljesen újszerű, a régiékhöz, a megszokottakhoz képest szakmailag is újat hozó munkásréteg, műszaki gárda alakult itt ki, új és nagyon jellegzetes vonásokat húzva bele Szeged társadalmi szinképébe. S ha mindvégig Szegedet emlegetem, ebbe természetesen bele kell értenem Tápét, Algyőt, Dorozsmát, ahol ezek a megújulások, ezek az új hajtóerők még erőteljesebben kimutathatók. Nem tudom, mikor épültek volna például Algyőn többszintes lakóházak, mikor épült volna új vízmű, egészségház, közút, meg sok más egyéb, ha nem találják meg tíz évvel ezelőtt a falu határában az olaját.

A téma szinte befejezhetetlen, mert — mint láttuk — sokféle ágazó. Tulajdonképpen nem is akartam mást, mint egy tíz évvel ezelőtti esemény futólagos felidézését életünk és városunk életének tükrében.

Az emlékeztető algyői kitérés

A Maros utca eleje a legutóbbi bontás előtt

Az elődök tisztelete jegyében

Többet tehetnénk munkásmozgalmi emlékeink megőrzéséért

Szépülnek, fejlődnek megyénk városai, községei. Sok esetben le-bontásra kerülnek többek között a munkásmozgalmi emlékhelyek is. Új házak épülnek a régi helyén, feledésbe merülnek emlékhelyeink, még csak fénykép sem marad fenn róluk. Pedig többet tartozunk munkásmozgalmi emlékeink, hagyományaink és a munkásmozgalmi harcok iránt.

Szántó Kovács Jánosról szerencsére van fényképünk, sokat tudunk róla, de az utóbbi időkig csak keveset tudtunk arról a két ipari munkásról, akik 1889—1893 időszakában szocialistává neveltek Szántó Kovács Jánost. Szerencsére most már Héger Mihály és Kovács Péter fényképeire is sikerült rálelnünk. Mily szép lenne, ha a vásárhelyi helytörténészek felkutatnák a munkásmozgalmi elődök fényképeit, emlékeit. Helyes lenne, ha a még élő régi harcok megírnák visszaemlékezéseiket mozgalmi működésükről történelmi feldolgozás céljából. Azt is helyesen tené, ha a mozgalmi emlékhelyekre felhívják a helytörténészek figyelmét. Leírnák, amiket a mozgalmi emlékhelyekkel kapcsolatban tudnak.

Példaként említhetjük meg a volt szegedi Maros utca 4. szám alatti Munkásotthon történetét, amivel eddig még senki sem foglalkozott. A múlt század első felében épült a volt felsővárosi „Kiskaszinó”. A múlt század hatvanas éveiben itt volt a Habsburg-dinasztiával szembeni ellenállás központja az Alföldön, ahol megfordult Klauzál Gábor, Horváth Mihály, Perczel Mór és sok más haladó szellemű közéleti személyiség. Amikor 1919-ben az ellenforradalom Szeged szervezett munkásságát kiebudalta a méretetlen áldozatokkal kialakított otthonából, a rossz állapotú „Kiskaszinó” Maros utcai felerészében volt a Munkásotthon 1919. augusztus végétől 1926-ig. Ladovánszky József építőmunkás Csorba Mária instrukciói alapján a bukott csata után itt alapozta meg a szakszervezeti ellenzéki mozgalom hadállását. Ezen a helyen vert tanyát Szegeden évek óta a forradalmi szocialista ifjúság csoportja. Ebben az épületben sorozatos ismeretterjesztő előadásokat tartottak a húszas évek első felében. Még emlékszem Espersit Jánosra, aki Makórról járt át Szegedre előadások tartására. Emlékszem Móra Ferencire is, aki az „Ösember” címen tartott előadást. Emlékszem a „Világ” főszerkesztőjére, dr. Supka Géza előadására is, aki a fővárosból jött Szegedre.

A Maros utcai Munkásotthonban ismertem meg 1924 tavaszán

József Attilát, akit Juhász Gyula mutatott be Szeged szervezett munkásságának. Mindezek betetőzésül a Maros utcai Munkásotthonban zajlott le a bőripari munkások diszközgyűlése 1924. december 7-én, országos rendezvény keretében. Ekkor ünnepeltük a 74 esztendő börtönök, Heckmann István ötvenöt éves forradalmi működését, aki ott bábáskodott a kezdeti magyar munkásmozgalmat bölcsőjénél még Táncsics Mihállyal, Farkas Károllyal, Ihrlinger Antallal, Politzer Zsigmonddal, Zágoni Györggyel, Frankel Leóval és más úttörőkkel. S aki 1889-ben egy egész estét betöltő előadásával tizenhét évesen kivívta még egy Jókai Mórnak is a legteljesebb elismerését, s mint ilyen, egyik vádlottja volt az 1871—1872. évi „Hűtlenségi pör”-nek. Ott volt és fel is szólalt a diszközgyűlésen az a Horváth János is, aki annak idején — még a Szántó Kovács János-féle mozgalom előtt — Aradról agitátorokat küldött Hódmezővásárhelyre, és köszöntötte Heckmann Istvánt Héger Mihály, aki a vásárhelyi agrárrendülés után éveken át Szarajevóban húzta meg magát. Ott volt a Szociáldemokrata Párt és a parlamenti frakció vezetője, Farkas István, továbbá Hubai János, a Bőripari Szakszervezet főtájkára, valamint a makói, az orosházi és a békéscsabai bős helyi csoportok küldöttei. Engem ért az a megtiszteltetés, hogy a szegedi ifjúság munkásságát névben üdvözölhettem az aggmunkásvezért fogadalomtétellel, tizenhét évesen. És micsoda megható jelenet volt, amikor Pestalics István, akit Juhász Gyula „a szegedi munkásság Táncsics Mihály” jelzővel illetett, elszavalta Heckmann Istvánról szóló őszinte hangú, szép versét.

Ilyen és ehhez hasonló emlékek fűződnek megénk volt munkásotthonainak történetéhez. Szabad-e az ilyen eseményeket feledésbe hagyni? Önmagunkat tesszük csúffá, ha elhanyagoljuk osztályharcos, forradalmi munkásmozgalmi múltunk értéktartását, ápolását, becslését. Héger Mihály, Kovács Péter, Pestalics István fényképei és adatai után anyagi áldozattal évekig kutattam. Jól tudom, hogy mindez sok vesződséggel jár. Sikerült muzeális értékű mozgalmi leletekre bukkannom. Megérte!

Ezúton kérem a különböző szakmák ma még élő mozgalmi veteránjait, adják át a birtokukban levő mozgalmi anyagokat, írják meg élményeiket, mondják jólba visszaemlékezéseiket, könyveljék meg a történetek munkáját.

FUSZTAI (PIPICZ) JÓZSEF